

190 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО И 100 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ЙОСИП ЮРАЙ ЩРОСМАЙЕР (1815–1905)

Апологетът на всеславянството – хърватският епископ Йосип Юрай Щросмайер, оставя у съвременниците си и у всички онези, които са се запознали с делото му, впечатлението за високообразована личност с открояващо се нравствено достойнство, чиято мисия е **„Всичко за вярата и отечеството!“**. Една от най-значимите хърватски фигури на XIX в., политик и културен деец, демократ по убеждения, доктор по теология и професор по канонично право, славянофил, защитник на българската кауза – това са основните шрихи на този удивителен човек, вложил своята огромна духовна енергия във възрожденските усилия за утвърждаване на националните ценности.

Пътят в духовното израстване на Щросмайер е ясен, целенасочен и праволинеен. След като завършва гимназията в родния си Осиек, Щросмайер отива при тогавашния митрополит в Дяково – Павел Сушич, който го приема в Духовната семинария и не след дълго го изпраща, понеже е измежду най-добрите ученици, да довърши богословското си образование в университета в Пеща. Там по време на последния изпит познанията, демонстрирани от младежа, предизвикват председателя на изпитната комисия да проרוкува, че „Щросмайер ще стане или първи еретик на вярата, или първи стълб на католическата църква“. Получава титлата доктор по философия още преди да навърши двадесет години. Не след дълго става и доктор по богословие, а званието му е дадено във виенския Августинеум – висшата богословска школа. Назначен е за преподавател в Дяковското богословско училище, а пет години по-късно (1847) става придворен проповедник и един от тримата директори на Августинеума, където блясва със своите умения по реторика и омилетика. Следващата стъпка в неговото израстване е назначаването му за Дяковски епископ през 1850 г. Поемайки тази отговорна роля, Щросмайер успява да укрепи многопосочно епархията и да прояви наред с всички останали качества и прагматичен усет. Той разработва запустелите имоти на богати иначе манастири, а получените приходи насочва за благотворителни цели. Създава фонд за подпомагане на бед-

ни свещеници, коригира програмата на Дяковското богословско училище – нека отбележим – въвел е като изучаем предмет старобългарския език!

В грижата си за босненските католици основава духовно училище за подготовка на свещеници. За паството си изгражда и болница. Забележително дело на духовника е и построената в Дяково Съборна църква, а през 1869 г. той участва по знаменателен начин в Първия ватикански събор (1869–1870) в Рим, където публично критикува неограничената папска власт и догмата за непогрешимостта на папата, след което демонстративно напуска Рим. В отговор папата изказва похвала за неговия добър латински...

Идеологията на Щросмайер е изцяло в духа на националната и религиозната програма на Възраждането, която успява да постигне известна либерализация на обществения живот и да създаде благоприятни условия за развитие на духовната просвета и образованието в хърватските земи: откриват се училища, библиотеки и читалища, събират се стари ръкописи, издават се списания и вестници. Широкият размах на просветителските инициативи неминуемо е съпроводен и с извеждане на преден план на проблеми от политически характер: за обединяването на хърватските земи в автономия, за гражданските свободи, за равнопоставеността на хърватския език. В този контекст Йосип Юрай Щросмайер се явява най-представителната фигура на хърватското възродително движение. Той самият дава средства за основаването през 1867 г. на Югославската академия на науките и изкуствата (днес Хърватска академия на науките и изкуствата – HAZU), както и на университета в Загреб през 1874 г., на печатница в Цетине, издава глаголически текстове, събира произведения на изкуството, които подарява на Академията на науките и изкуствата.

От голямо значение за изграждането му като демократ славянофил е приятелството му с видни идеолози на Чешкото възраждане като Ян Колар¹ и Франтишек Палацки², с които споделя идеята за политическо и културно сближаване на славянските народи. Доминантна за него става идеологията на т. нар. австрославизъм, която се изразява в постигане на политическа автономия на славянските народи в рамките на Хабсбургската монархия. Щросмайер дори апелира за ориентиране на австрийската политика в посока към славянския Юг. Своята преданост към славянофилската идея той доказва и в качеството си на църковен служител, утвърждавайки богослужението на славянски език като духовен мост между всички славяни. По негова инициатива дори се сключва конкордат между Ватикана и Черна гора през 1868 г., стига се и до водене на преговори за подобен конкордат между Русия и Ватикана. На идеята за църковно единство, която

¹ Ян Колар (1793–1852) – най-крупният представител на славянофилството в чешките и словашките земи. Автор на поемата *Дъщерята на Славия* (*Slávy dcera*, 1824), в която утвърждава идеята за духовното единение на славяните. – Б. ред.

² Франтишек Палацки (1798–1876) – политик, историк, водеща фигура на Чешкото възраждане. Най-значимият му труд е *История на чешкия народ в Чехия и Моравия* (*Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, 1836–1876), с който поставя началото на модерната чешка историография. – Б. ред.

излага още в докторската си дисертация, Щросмайер остава верен до края на своя живот. По думите на Ив. Шишманов негова заветна мечта е „да се изгледят един ден разликите между отделните християнски черкви“ и „Рим да прегърне религиозните и културните идеали на голяма част от православния мир – и въобще на славяните, като признае светостта на славянските велики апостоли Кирила и Методия, като разреши употребата на славянския език в католишката черква“³.

Личността на Щросмайер присъства и в контекста на Българското възраждане. Несъмнено е, че появата на сборника *Български народни песни собрани от Братя Миладинови Димитрия и Константина през 1861 г.* се дължи на неговото спомоществателство. Песните в сборника първоначално са записани с гръцки букви, но по настояване на епископа претърпяват транслитерация на кирилица. Щросмайер е автор и на официално писмо до цариградското посолство, с което „се застъпва за арестувания Константин и моли да се изисква неговото освобождение от затвора“⁴.

Настоящото изложение представя в един съвсем стеснен периметър големите приноси на бележития славянски духовен деец, който споделя: „Вярата е най-верният страж на свободата“...

Тенчо Дерекювлиев

³ Ив. Шишманов. Владика Йосип Щросмайер. – В: „Български преглед“, 1899, кн. 6, с. 51.

⁴ Ив. Шишманов. Цит. съч., с. 74.